

УДК 378.091.113(477.82)(09)

Г. Д. Романчук,
завідувач науково-дослідної лабораторії соціологічних досліджень та розвитку освіти ВШПО

Михайло Андрійович Падалко на чолі Волинського обласного інституту удосконалення кваліфікації вчителів (1971 – 1984 рр.)

Аналізується діяльність Михайла Андрійовича Падалка як директора Інституту удосконалення кваліфікації вчителів, розкриваються основні напрями роботи цього вузу щодо створення умов для проведення навчального процесу та діяльності його працівників, організації методичної роботи із завідувачами районних (міських) методичних кабінетів, головами районних та шкільних методичних об'єднань, вивчення передового вчительського досвіду й ознайомлення з ним педагогічного загалу тощо.

Ключові слова: Михайло Андрійович Падалко, Волинський обласний інститут

удосконалення кваліфікації вчителів, районні (міські) методичні кабінети, курси підвищення кваліфікації, методична робота.

Romanchuk H. D. Mykhailo Andriiovych Padalko at the Head of Volyn Regional Institute of Teachers' Qualification Improvement (1971–1984).

Mykhailo Andriiovych Padalko's activity as a director of Institute of teachers' qualification improvement is analyzed. The main areas of work of this Institute concerning the creation of conditions for educational process and activity of its employees, the organization of methodical work with managers of regional (town) methodical rooms, heads of regional and school methodical associations, studying of the best teacher's practices are shown.

Key words: Mykhailo Andriiovych Padalko, Volyn Regional Institute of Teachers' Qualification Improvement, regional (town) methodical rooms, advanced training courses, methodical work.

Постановка проблеми. Розвиток освітнього простору Волинської області в 70-х – 80-х роках значною мірою забезпечувався діяльністю Волинського обласного інституту удосконалення кваліфікації вчителів, спрямованою на підвищення фахової майстерності освітян. Інститут працював із різними категоріями педагогічних працівників, використовуючи можливості курсового підвищення кваліфікації, різних форм методичної роботи, вивчення, узагальнення та популяризацію передового досвіду. На основі глибокого аналізу особливостей навчально-виховного процесу в школах, дошкільних, позашкільних навчальних закладах здійснювався науково-методичний супровід діяльності педагогічних колективів. Скерував у цей період роботу колективу Михайло Андрійович Падалко (очолював інститут у 1971–1984 рр.).

Огляд літератури. Різні етапи історії Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти знайшли відбиття у наукових розвідках В. А. Лук'янчука, М. О. Сташенка, В. В. Вітюк, Н. М. Кот, Г. Д. Романчук [31; 35; 36; 28–30; 34]. У них аналізуються основні напрями роботи вишу, розкриваються зміст, форми і методи організації підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, вводяться до наукового обігу архівні матеріали тощо. Однак продовжує залишатися поза увагою дослідників організаторська, адміністративна, науково-педагогічна та методична діяльність директорів інституту.

Виклад основного матеріалу. У вересні 1971 року інститут очолив Михайло Андрійович Падалко. За плечима нового директора були важкі дороги війни, навчання в Ніжинському державному педагогічному

3 ювілеєм!

інституті ім. М. В. Гоголя, п'ять років викладання у Луцькому педагогічному училищі. Понад шість років працював на різних посадах в інституті: завідувач кабінету трудового виховання (грудень 1956 р. – жовтень 1957 р.) та завідувач кабінету математики і фізики (жовтень 1957 р. – березень 1963 р.).

Спробував себе і на управлінській роботі в обласному відділі народної освіти: спочатку завідувач шкільного відділу, а потім заступник завідувача обласного відділу народної освіти (березень 1963 р. – вересень 1971 р.). Михайло Андрійович згадував, що працюючи на цій посаді, він «був за тісний контакт між відділом шкіл облвно і навчально-методичними кабінетами інституту, націлював на тісну співпрацю інспекторів відділу і методистів, на необхідності вчитись один у одного» [32, 9]. Безумовно, це наклало відбиток на організацію роботи інституту, коли Михайло Андрійович очолив його. Як і те, що з початком 1972/1973 навчального року одним із головних завдань стало завершення переходу до загальної середньої освіти, що зумовило підвищення рівня вимог до зростання фахової майстерності вчителів.

Новопризначений директор був добре обізнаний із вимогами, які ставилися перед інститутами удосконалення кваліфікації вчителів у зв'язку з прийняттям у лютому 1971 р. нового Положення про обласний (міський) інститут удосконалення кваліфікації вчителів. Відповідно до цього документа директор спрямовував діяльність колективу на організаційне і методичне керівництво роботою з підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів шкіл, дитячих дошкільних, позашкільних та інших установ освіти, вивчення, узагальнення і впровадження у практику шкіл та інших установ передових методів роботи з використання найновіших засобів навчання й виховання, результатів науково-педагогічних досліджень, засад наукової організації праці, керівництво методичною роботою в школах та інших навчально-виховних закладах області, організацію експериментальної роботи з актуальних педагогічних проблем.

Визначальними формами підвищення кваліфікації вчителів були курси та семінари. Курси, як правило, проводились двотижневі та місячні, іноді – тижневі. Як правило, це була очна форма навчання. Але зрідка, за необхідністю, організовувались курси, на яких педагогічні працівники навчались без відриву від виробництва. Наприклад, у 1972 році це були 28 вихователів груп продовженого дня шкіл-інтернатів і пришкільних інтернатів [6, 5]. Частина педагогів навчалась на курсах при ВНЗ: на місячних курсах при Луцькому педагогічному інституті – вчителі української мови та літератури, фізики,

математики, історії, англійської мови, при Львівському університеті – німецької та французької мов, географії, хімії, біології (загалом 375 чол.) [6, 1, 6]. На курсах при інституті в цьому ж році пройшли підвищення кваліфікації 2945 чол., на семінарах при ІУКВ – 4333 чол., на семінарах при райметодкабінетах – 9134 чол. [6, 1]. У 1980 році поглиблену підготовку на двомісячних курсах при Івано-Франківському педінституті пройшли 108 директорів середніх шкіл [19, 5].

У 1982 році на курсах підвищили кваліфікацію 2362 педагогічних працівники [23, 2].

Навчальний процес забезпечувався викладачами Луцького державного педагогічного інституту ім. Лесі Українки, працівниками ІУКВ й обласного відділу народної освіти, педагогами і працівниками установ та організацій, що співпрацювали з інститутом: «На курсах вчителів предметників до 55–60 % лекцій, семінарських та практичних занять проводять викладачі, які мають вчену ступінь, до 15 % навчального часу займають працівники облвно та ІУВ, до 25 % інші лектори» [23, 1]. Перед керівниками шкіл часто виступали заслужені вчителі України І. Я. Гришай, директор Горохівської середньої школи, Г. М. Королькова, директор Видраницької СШ Ратнівського району, Є. М. Мазурик, заступник директора Ковельської СШ № 4, а перед вчителями іноземних мов – Р. Я. Горцар, вчитель німецької мови Любешівської СШ [4, 14].

Для слухачів курсів організовувались екскурсії на фабрики і заводи, історичними місцями, зустрічі з ученими, артистами, письменниками. «Слухачі курсів української мови та літератури зустрічались з волинським поетом Петром Махом, побували на 2-денній автобусній екскурсії по місцях, де жив і працював Іван Франко. Для вчителів початкових класів була організована екскурсія на Луцький завод культпобутових виробів» [4, 15].

М. А. Падалко в оточенні працівників інституту

Працівники інституту зі слухачами курсів

Курси закінчувались складанням заліків слухачами та конференціями з обміну досвідом роботи.

У звіті інституту про роботу в 1982 році наголошувалося, що «недостатньо вивчається результативність курсової та семінарської перепідготовки. Працівники ОІУВ не завжди мають дані про роботу вчителів у докурсовий період, тому не можуть об'єктивно оцінити результати курсових заходів» [23, 3].

З кінця 70-х – початку 80-х років курсова перепідготовка почала здійснюватися згідно з навчальними планами Міністерства освіти Української РСР [19, 11].

Основною ланкою в діяльності інституту протягом цього періоду залишалось вивчення, узагальнення і пропаганда передового педагогічного досвіду. Тематика охоплювала важливі питання навчально-виховної роботи в школах, дошкільних та позашкільних закладах. Так, кабінетом історії та суспільствознавства вивчався досвід учителя Торчинської середньої школи Луцького району Г. О. Гуртового з використання матеріалів краєзнавчого музею на уроках історії. Про свої методичні «родзинки» Г. О. Гуртовий розповідав колегам на курсах, обласних семінарах, на виїзному засіданні відділів Науково-дослідного інституту педагогіки УРСР, яке проводилося в Луцьку [4, 18]. Цінним для працівників освіти був узагальнений у 1982 році досвід Ковельської СШ № 1 з питань зміцнення навчально-технічної бази і дальшого вдосконалення навчально-виховного процесу, матеріали якого експонувалися на Виставці досягнень народного господарства УРСР, та педагогічного колективу дитячого садка № 7 м. Луцька з питань фізичного

виховання дітей, представлений на ВДНГ СРСР.

Кращий досвід популяризувався виданням збірок, методичних листів і розробок, плакатів, оформленням стендів, картотеки передового досвіду вчителів області. Протягом 1976–1983 років видано буклети з досвіду роботи: М. А. Бойко, вчительки географії Рожищенської середньої школи № 1; Г. Ф. Герасимчук, учительки української мови і літератури Лищенської середньої школи Луцького району; О. Й. Гутки, вчителя німецької мови Ковельської середньої школи № 4; Р. Є. Дрікер, учительки французької мови Головнянської середньої школи Любомльського району; Г. О. Іллюшика, вчителя музики Ковельської середньої школи № 3; В. М. Наріжного, вчителя фізики Ковельської середньої школи № 1;

Л. П. Симонович, учительки історії середньої школи № 1 м. Ковеля; Н. В. Суховій, учительки географії Світязької середньої школи Любомльського району; В. Й. Тлукевич, учительки російської мови і літератури Овлочинської середньої школи Турійського району; М. А. Хомич, учительки початкових класів Кримненської середньої школи Старовижівського району; Б. С. Шпака, вчителя фізики Локачинської середньої школи [16].

Поряд з цим директор постійно вимагав підвищення якості вивчення досвіду, акцентуючи увагу в документах на тому, що «окремі узагальнені матеріали не досить глибоко розкривають всі аспекти діяльності вчителя з проблеми, що вивчалась», методистами інституту з метою узагальнення та впровадження передового педагогічного досвіду [23, 3]. Традиційними формами його поширення стали науково-практичні конференції, педагогічні читання.

Досвід роботи інституту з кадрами сільських шкіл зумовив проведення у 1975 році на базі інституту

М. А. Падалко (перший справа) з учителями області

З ювілеєм!

республіканської науково-практичної конференції «Проблеми поліпшення навчально-виховного процесу в сільській школі і підготовки її учнів до трудової діяльності» [37].

Під особливим контролем Михайла Андрійовича перебувала організація роботи шкіл передового педагогічного досвіду. У 1971/1972 навчальному році їх число зросло до 117. Так, на допомогу вчителям початкових класів в області працювало 23 школи передового досвіду. Зокрема, відзначалась робота школи, «якою керувала вчителька Озирцівської початкової школи Ківерцівського району Музичко Г. І. З початку навчального року тут було визначено слухачів, складено план, яким передбачені і лекційні, і практичні заняття. Заняття проводились в різних школах куща» [7, 18]. Інститутом було розроблено та надіслано в районні (міські) методичні кабінети орієнтовні плани шкіл передового педагогічного досвіду [4, 16].

В центрі уваги директора інституту постійно перебували питання підвищення ефективності методичної роботи, роботи з кадрами методичних кабінетів, головами шкільних методоб'єднань. Михайло Андрійович брав участь у семінарах різних категорій учителів та методичних працівників. Тематика їх була різноманітною, наприклад: «Піднесення рівня методичної роботи з педагогічними кадрами відповідно до нового Положення» (1982 р.), «Удосконалення управління установами освіти в світлі рішень XXVI з'їзду КПРС і XXVI з'їзду Компартії України» (1983 р.) [24, 7].

Характерною особливістю проведення навчання завідувачів методичних кабінетів було його практичне спрямування у тісному поєднанні з пропагандою новітніх досягнень педагогічної науки. Заняття постійно діючого семінару проходили три дні кожної навчальної чверті, як правило, на базі одного із методичних кабінетів, за безпосередньої участі директора інституту [12, 20]. Так, заняття з теми «Удосконалення змісту методичної роботи з педагогічними кадрами» проводились на базі Ковельського районного методкабінету. Тема «Вивчення, узагальнення і впровадження передового педагогічного досвіду» розглядалась на базі Луцького міського методичного кабінету [15, 22]. В ході цих семінарів завідувачі методкабінетів вивчали досвід роботи колег, педагогічних колективів і окремих вчителів. Навчаючись «на базі Любомльського методкабінету вони ознайомилися з роботою Полапівської СШ з впровадження кабінетної системи навчання та діяльністю школи

передового педагогічного досвіду у директора Шацької СШ Часникова К. П.» [15, 22].

В області було визначено опорні школи, які стали центрами методичних зон з організації методичної роботи. У 1975/1976 навчальному році їх працювало 59 «(в т. ч. середніх – 40, восьмирічних – 7, початкових – 5, шкіл-інтернатів – 1, дошкільних закладів – 6)» [12, 17].

На їх базі проводилися засідання методичних об'єднань, семінари-практикуми. В Любомльській СШ № 1, Шацькій СШ Любомльського та Колківській СШ Маневицького районів, визначені опорними з питань спортивно-масової роботи, відбувались міжрайонні семінари, під час яких учителі «відвідали уроки, заняття секцій, поділилися досвідом організації роботи з розвитку в учнів інтересу до фізкультури і спорту» [15, 33]. Опорні школи використовувалися для проведення практичних занять та педпрактики зі слухачами курсів.

У свою чергу кабінети інституту проводили навчання керівників опорних шкіл. Так, наприклад, у 1978 році кабінетом школознавства та курсової перепідготовки проведено триденний семінар з теми «Вивчення, узагальнення і впровадження в практику роботи шкіл досягнень педагогічної науки і передового досвіду», під час якого учасники відвідали Горохівську СШ № 2, Ратнівську СШ Луцького району та СШ № 14 м. Луцька, де успішно вирішувалась ця проблема [15, 33].

Дієвим інструментом вирішення нагальних питань життєдіяльності інституту, вироблення стратегії його розвитку стала рада інституту, засідання якої відбувались один раз на квартал, а за потребою й частіше. Саме з початком роботи Михайла Андрійовича на посаді директора активно практикувалось проведення спільних засідань

Освітняни Волині на IV з'їзді вчителів УРСР (березень 1977 р.)

колегії обласного відділу народної освіти та ради інституту. Лише у 1983 році відбулося три таких засідання, на яких було схвалено досвід роботи Нововолинського міського відділу народної освіти (завідувач М. Я. Лейкін) з управління загальноосвітніми школами (23 лютого) і досвід роботи Луцького палацу піонерів та школярів з питань ідейно-політичного виховання підростаючого покоління (28 березня), розглянуто питання: «Про стан викладання математики в школах Локачинського району» (23 лютого), «Про хід атестації вчителів загальноосвітніх шкіл у Маневицькому районі» (27 квітня), «Про стан викладання хімії в школах Іваничівського району» (27 квітня) [22].

Щороку методисти інституту вивчали стан викладання шкільних предметів і аналізували якість знань учнів [5; 8–11; 13–14; 17–18; 20–21; 25]. Тільки у 1971/1972 навчальному році методисти інституту відвідали 3224 уроки у 1189 вчителів [4, 17]. На основі цих матеріалів у райони надсилались методичні листи та рекомендації, проводилися семінари, заслуховувались питання на раді інституту, пропагувався досвід кращих учителів.

Покращенню викладання різних предметів сприяло проведення в районах спільних засідань кафедр Луцького державного педагогічного інституту ім. Лесі Українки та кабінетів інституту, в роботі яких завжди брав участь і директор. Так, «в грудні 1975 р. в Ратнівському районі було проведено засідання кафедри математики Луцького ДПІ та кабінету математики ОІУВ, на якому, крім науково-теоретичних питань, значна увага приділялась методиці організації та оформлення шкільних кабінетів математики» [12, 16].

Як згадував Михайло Андрійович, із року в рік покращувалось матеріально-технічне забезпечення інституту. В архіві вузу зберігся цікавий документ – наказ директора від 5 жовтня 1972 року «Про посилення контролю за збереженням, обліком і використанням розмножувальної техніки». З нього можна зробити висновок, що потреби працівників інституту в друці матеріалів забезпечувались ротатором та шістьма друкарськими машинками, з яких одна – з латинським шрифтом (використовувалась працівниками кабінету іноземних мов) [1, 60].

Дуже гостро стояла перед керівником проблема аудиторного фонду, якого постійно не вистачало для організації навчального процесу на курсах та для проведення різноманітних методичних заходів. Вирішував Михайло Андрійович це питання, домовляючись із керівництвом педагогічного інституту та педагогічного училища, школами міста про проведення занять на їх базі. А проживали слухачі курсів у приміщенні обласної дитячої екскурсійно-туристичної станції, пізніше – у вагонах на залізничному вокзалі.

Одним із перших кроків директора була організація роботи з виготовлення документації

на будівництво інституту. Проте коли документи були готові, гроші на це в бюджеті області не виділялись: тоді пріоритет віддавався житловому будівництву. І директор вирішив зводити гуртожиток, отримавши дозвіл Держбуду України. Восени 1976 року новий гуртожиток на 98 місць введено в експлуатацію [2, 71, 73]. Наказом директора інституту № 5 від 24 січня 1977 року на посаду коменданта гуртожитку призначено Лідію Андріївну Гребень [3, 1]. Тоді ж було введено ставки кастелянші, сантехніка, електрика, слюсаря-сантехніка, оператора котельні, чергових та прибиральниць гуртожитку.

Одразу ж чотири кімнати (дві з них площею 32 кв. м та дві – по 18 кв. м) гуртожитку стали використовуватися для занять учителів [15, 38]. Через кілька років Михайло Андрійович знову ставить перед обласною владою питання про будівництво вузу. Узгодивши його в усіх інстанціях, замовляє виготовлення документації на зведення п'ятиповерхового навчального приміщення [27, 11].

Поступово збільшувалась кількість працівників інституту. Відповідно до річного звіту про кадри за 1983 р. всього у штаті налічувалося 60 чол., з них 40 завідувачів кабінетів та методистів [26, 2].

На початку 80-х в інституті працювало 20 кабінетів: курсової перепідготовки і школознавства (завідувач Чепель Катерина Іванівна), початкового навчання (Лукашук Марія Олександрівна), української мови і літератури (Тирак Олексій Панасович), російської мови і літератури (Назарчук Юрій Іванович), математики (Третяк Богдан Олексійович), фізики і астрономії (Терпіль Борис Павлович), історії і суспільствознавства (Горбачевська Галина Михайлівна), географії (Демкович Василь Іванович), хімії (Кравчук Ірина Іларіонівна), біології (Глуцук Марія Самійлівна), іноземних мов (Козловський Теодор Михайлович), трудового навчання і профорієнтації (Шутовський Юрій Костянтинович), технічних засобів навчання (Яцук Володимир Олексійович), дошкільного виховання (Пясецька Людмила Володимирівна), вечірних шкіл (Луцук В'ячеслав Васильович), шкіл-інтернатів, дитячих будинків і спецшкіл (Савченко Аза Миколаївна), фізкультури і початкової військової підготовки (Навроцький Михайло Іванович), музики (Капітонюк Адам Карпович), виховної роботи і шкільних бібліотек (Пиркова Віра Іванівна), образотворчого мистецтва і креслення (Малицька Галина Якимівна) та бібліотека (Волкова Ганна Семенівна) [23, 5–8].

М. А. Падалко постійно відслідковував результативність роботи колективу в цілому і окремих його співробітників зокрема. Про це йшлося в індивідуальних бесідах з працівниками, у наказах директора інституту. Особливої ваги надавав Михайло Андрійович діяльності ради при директорові.

М. А. Падалко з працівниками інституту

У 1978 році на її засіданнях заслуховували, зокрема: звіти про роботу кабінету математики з вивчення стану викладання та якості знань учнів у школах області; кабінету креслення і образотворчого мистецтва з упровадження передового педагогічного досвіду; кабінетів української мови та літератури і початкового навчання про роботу з учителями, які одержали рекомендації під час атестації; кабінету трудового політехнічного навчання і профорієнтації з підготовки до підвищення кваліфікації вчителів трудового навчання, запрошених із виробництва [15, 37].

Михайло Андрійович сприяв підвищенню фахової майстерності своїх підлеглих. Вони систематично навчались на курсах у Центральному інституті післядипломної освіти та в системі політосвіти. У 1975/1976 навчальному році це були такі форми: теоретичний семінар «Актуальні проблеми морального виховання», науково-практичний семінар «Актуальні питання дитячої та педагогічної психології» (другий рік навчання) [12, 3]. В середньому протягом року директором та його заступником відвідувались і аналізувались по 25–30 лекцій та практичних занять, які проводились методичними працівниками інституту [15, 35].

Влітку 1984 року М. А. Падалко вийшов на пенсію. Однак продовжував вести активну громадську роботу, очолюючи обласне відділення Педагогічного товариства УРСР [38]. Згадуючи роки керівництва інститутом, Михайло Андрійович відзначав, що «було на цьому шляху немало

непростих проблем, були успіхи й упущення. Насамперед більш активно і ефективно слід було займатись вивченням стану навчально-виховного процесу і, виходячи з цього, планувати курсову перепідготовку; визначенням адрес і об'єктів передового педагогічного досвіду, його узагальненням і впровадженням» [32, 10].

Ратний подвиг та трудову звитягу Михайла Андрійовича було відзначено орденами Слави III ступеня, Червоної зірки, «За мужність» та п'ятьма медалями, Почесними грамотами Міністерства освіти України, Волинської обласної державної адміністрації та Волинської обласної ради.

Висновки. Діяльність Михайла Андрійовича Падалка та колективу інституту в 1971–1984 роках забезпечила підвищення якості та ефективності курсів, методичної роботи з педагогічними кадрами. Вуз тісно співпрацював з Луцьким державним педагогічним інститутом імені Лесі України, активно залучаючи до навчального процесу викладачів та практикуючи виїзні засідання кафедр і кабінетів у містах, районах області. Багато уваги надавалось питанням вивчення, узагальнення та розповсюдження передового педагогічного досвіду, матеріали якого зосереджувались в картотеці ОІУВ, систематично обговорювались на радах інституту.

Зміцнилось матеріально-технічне оснащення кабінетів, введено в дію гуртожиток для слухачів курсів та підготовлено документацію для будівництва навчального корпусу.

Література

1. Архів Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти. Накази директора з особового складу за 1972 р., оп. 1, спр. 22, арк. 60.
2. Архів Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти. Накази директора з особового складу за 1976 р., оп. 1, спр. 27, арк. 71, 73.
3. Архів Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти. Накази директора з особового складу за 1977 р., оп. 1, спр. 28, арк. 1.

4. Держархів Волинської обл., ф. Р-402, оп. 2, спр. 482, арк. 14, 15, 18.
5. Держархів Волинської обл., ф. Р-402, оп. 2, спр. 483.
6. Держархів Волинської обл., ф. Р-402, оп. 2, спр. 485, арк. 1, 6.
7. Держархів Волинської обл., ф. Р-402, оп. 2, спр. 486, арк. 18.
8. Держархів Волинської обл., ф. Р-402, оп. 2, спр. 517.
9. Держархів Волинської обл., ф. Р-402, оп. 2, спр. 550.
10. Держархів Волинської обл., ф. Р-402, оп. 2, спр. 584.
11. Держархів Волинської обл., ф. Р-402, оп. 2, спр. 614.
12. Держархів Волинської обл., ф. Р-402, оп. 2, спр. 617, арк. 3, 16, 17, 20.
13. Держархів Волинської обл., ф. Р-402, оп. 2, спр. 649.
14. Держархів Волинської обл., ф. Р-402, оп. 2, спр. 681.
15. Держархів Волинської обл., ф. Р-402, оп. 2, спр. 683, арк. 22, 33, 35, 37, 38.
16. Держархів Волинської обл., ф. Р-402, оп. 2, спр. 712.
17. Держархів Волинської обл., ф. Р-402, оп. 2, спр. 715.
18. Держархів Волинської обл., ф. Р-402, оп. 2, спр. 748.
19. Держархів Волинської обл., ф. Р-402, оп. 2, спр. 750, арк. 5, 11.
20. Держархів Волинської обл., ф. Р-402, оп. 2, спр. 783.
21. Держархів Волинської обл., ф. Р-402, оп. 2, спр. 815.
22. Держархів Волинської обл., ф. Р-402, оп. 2, спр. 819, арк. 38, 59, 86, 116, 127.
23. Держархів Волинської обл., ф. Р-402, оп. 1, спр. 820, арк. 1–3, 5–8.
24. Держархів Волинської обл., ф. Р-402, оп. 1, спр. 821, арк. 7.
25. Держархів Волинської обл., ф. Р-402, оп. 2, спр. 845.
26. Держархів Волинської обл., ф. Р-402, оп. 1, спр. 846, арк. 2.
27. Коденко Є. М. Центр педагогічної культури / Є. М. Коденко // Радянська школа. – 1989. – № 9. – С. 11–15.
28. Кот Н. М. Сторінки історії Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти (1940–1941 рр.) / Н. М. Кот // Пед. пошук. – 2014. – № 4. – С. 3–5.
29. Кот Н. 75 років від часу створення Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти / Н. Кот // Календар знаменних і пам'ятних дат Волині на 2015 рік. – Луцьк : Терези, 2014. – С. 46–51.
30. Кот Н. Ілля Якович Хорунжий – перший повоєнний директор Волинського обласного інституту удосконалення кваліфікації вчителів / Н. Кот // Літопис Волині. – 2011. – Ч. 10. – С. 66–70.
31. Лук'янчук В. А. Волинському обласному навчально-методичному інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів – 60 років! : історична довідка / В. А. Лук'янчук // Волинський обласний навчально-методичний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів / уклад. В. М. Дмитрук. – Луцьк : ВОНМПОПК, 1999. – 44 с.
32. Падалко М. А. Погляд в історію / М. А. Падалко // Пед. пошук. – 1999. – № 4. – С. 7–10.
33. Падалко М. А. Уроки виховання / М. А. Падалко // Радянська Волинь. – 1974. – 27 квіт. – С. 2.
34. Романчук Г. Д. 70 років Волинському інституту післядипломної педагогічної освіти / Г. Д. Романчук // Календар знаменних і пам'ятних дат Волині на 2010 рік. – Луцьк : Твердиня, 2009. – С. 40–42.
35. Сташенко М. О. Лідери змін післядипломної педагогічної освіти / М. О. Сташенко, В. В. Вітюк. – Луцьк : [б. в.], 2010. – 67 с.
36. Сташенко М. О. Система підготовки вчителя на Волині (Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти) / М. О. Сташенко, В. В. Вітюк // Вища педагогічна освіта і наука України: історія сьогодення та перспективи розвитку. Волинська область / ред. рада : В. Г. Кремень (голова) [та ін.] ; редкол. тому : І. Я. Коцан (голова) [та ін.]. – К. : Знання України, 2009. – С. 299–326.
37. Українець Л. Ю. Г. Барабаш / Л. Українець // Радянська Волинь. – 1975. – 25 груд. – С. 2.
38. Філатенко А. «Мені не соромно за прожиті літа» / А. Філатенко // Волинь. – 1998. – 19 груд. – С. 2.